

ПЕРСОНОЦЕНТРИЗМ ЯК МЕТОД МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ПЕРСОНОЛОГІЇ

Проблема методології завжди викликала підвищений інтерес науковців – представників будь яких дисциплін [18, с. 543-553]. Не є винятком і правознавство [5, с. 87-100; 25]. Застосування методології, яка найбільш адекватна своєму предмету, дозволяє отримати результат, що відповідає реальному стану речей, а не є лише уявою дослідника. Тому розробка нових методологічних підходів до змінюваної правової реальності потребує постійної уваги юридичної науки.

Метою даної статті є обґрунтування нового методу міжнародно-правової науки – міжнародно-правового персонентризму, актуальність якого безпосередньо пов'язана з фундаментальними зрушеннями у структурі міжнародного співтовариства в умовах глобалізації, що не може не позначитись на міжнародно-правовій системі в цілому [8, с. 173-194].

Міжнародно-правова персонентрологія [19, с. 205-207], як окрема наукова дисципліна, володіє самостійним методом – міжна-

родно-правовим персонентризмом, що бере свій початок з діалогів Сократа, який пробував у співрозмовника інтерес до особистості [7, с. 6-10]. Пройшовши складний шлях від Стародавніх часів до Постмодерну, персонентризм увібрав усе розмаїття ідей, що розроблялися в межах філософії особистості [Див.: 10, с. 16-44; 11; 21]. Фундаментальне значення для становлення персонентризму мала християнська персонентрологія, яка поставила проблему особистості в центр богослов'я, як мінімум, з часів Тертуліана й Боєція [Див.: 1; 14; 20]. Формування системи соціогуманітарних наук призвело до того, що методологія міжнародно-правової персонентрології поступово збагачується надбаннями психології, педагогіки, соціології, політології, культурології, лінгвістики, антропології та інших наук [Див.: 9; 16; 23].

Однак процес імплементації філософського, богословського й соціогуманітарного знання у правознавство завжди був і залишається вельми склад-

ним і повним протиріч явищем. Так, традиційним об'єктом дослідження юридичної науки виступає комплекс (система) правових норм, якому відповідає нормоцентристська методологія. Правова особистість при цьому залишається поза межами нормологічних досліджень. Основна увага приділялася не стільки суб'єктові права, скільки його правовому статусу. Складається уява, що норми права живуть нібито життям, окремим від суб'єктів права: щось регулюють, дозволяють, забороняють, проголошують, наказують, постановляють, формулюють тощо. У пошуках подолання погляду на правову реальність як виключно нормативного комплексу вчені зверталися за допомогою до методологічних розробок інших наукових дисциплін. На зламі XIX - XX століть починає активно використовуватися соціологічна методологія [17, с. 152-216], що сприяла формуванню нової наукової дисципліни – правової комунікатології – зі своїм особливим предметом (правова комунікація) і методом (правовий комунікатоцентризм) [Див.: 2; 15].

Значно випередивши свій час, Л.Й. Петражицький здійснює гігантські зусилля по втіленню новітнього психологічного знання у тканину юридичної науки [13]. Це призводить до не-

обхідності створення спеціального категоріального апарату, який зовсім не співпадає з традиційною нормоцентристською термінологією. З аналогічною проблемою, але вже на новому витку методологічного знання, стикається сучасна правова персонологія. Тому, з нашого погляду, проблему міждисциплінарного персонологічного знання слід актуалізувати як особливо значущу для сучасного правознавства. З огляду на те, що загальнотеоретичне правознавство сьогодні розщеплено між двома майже не пов'язаними між собою дисциплінами - теорією національного права (так звана теорія держави і права) й теорією міжнародного права (плюс галузеве розмежування в міжнародному й національному праві), слід також наголосити на необхідності комплексних персонологічних досліджень, які інтегрують не тільки неюридичні знання, а й суто правові розрізнені наукові розробки в цілісну правову персонологію. І саме метод персоноцентризму дозволяє науковцям-персонологам вирізнити свій специфічний предмет вивчення з навколишнього правового середовища.

Для науки міжнародного права персонологічні дослідження мають неабияке значення з наступних причин. По-перше, проблема суб'єкта міжнародного

права є однією з найбільш гострих для сучасного міжнародного співтовариства. Наявність невизнаних і маловизнаних (псевдо)держав, а також тих, які фактично розпались у результаті внутрішніх конфліктів, створює реальну загрозу міжнародному правопорядку [24, р. 51]. Сучасна доктрина міжнародного права, на жаль, не надає чітких орієнтирів для практики в цій сфері діяльності, а тому у вирішенні питань міжнародної правосуб'єктності досить часто превалює політична доцільність, ідеологічна упередженість чи суто комерційний розрахунок.

По-друге, окреслення кола суб'єктів міжнародного права є, так би мовити, вічною темою для самої міжнародно-правової науки. Достатньо кинути поверховий погляд на дискусію з цього приводу серед науковців, щоб зрозуміти, наскільки невизначеним і розмитим є розуміння самої категорії "міжнародно-правова особа" [Див., напр.: 3, с. 11-45; 4, с. 22-53].

По-третє, якщо в теорії національного права не виникає сумнівів щодо національної правосуб'єктності фізичної особи, то для теорії міжнародного права антропологічний нігілізм є доволі поширеним [6, с. 53-82]. Сьогодні боротьба за визнання міжнародної правосуб'єктності індивіда – актуальна проблема

доктрини міжнародного права, де персоноцентристський метод повинен надати вагомі аргументи в гуманізації як науки, так і практики міжнародного права.

Це лише декілька з багатьох причин, які змушують звернутися до персоноцентристського методу в дослідженні міжнародно-правової реальності. Враховуючи, що міжнародно-правова персонологія як наукова дисципліна тільки формується, окреслимо лише первинне своє бачення персоноцентристського міжнародно-правового методу.

У рамках загальної міжнародно-правової персонології існують 3 основні наукові напрямки – міжнародно-правова антропологія, міжнародно-правова корпоратологія й міжнародно-правова кратологія [19, с. 206, 207], кожному з яких відповідає своя персоноцентристська методологія.

Так, міжнародно-правова антропологія вивчає правову особистість людини, що потребує пристосування загальної персоноцентристської методології до потреб гуманітарних досліджень у вигляді міжнародно-правового антропоцентризму. У свою чергу, поділ міжнародно-правової антропології на історичний, теоретичний і прикладний блокує потребу у виокремленні історико-антропоцентристської, теоретико-антропоцентрист-

ської й емпірико-антропоцентристської методологій. Класифікація фізичних осіб за віковими ознаками вказує на необхідність урахування правової специфіки дитинства (міжнародно-правова ювенологія, або педологія), а серед дорослих – осіб похилого віку, що знов-таки вимагає уточнень відповідної методології. Актуальною залишається потреба подальшого опрацювання гендерної міжнародно-правової методології, яка акцентує увагу на проблемах рівності жінок і чоловіків. Свої особливості міжнародно-правовий антропоцентризм проявляє стосовно біженців, цивільного населення й військовослужбовців (у мирний час і під час військових конфліктів), представників різноманітних меншин (етнічних, національних, мовних, релігійних та ін.), найманих працівників і працедавців, учасників міжнародних кримінальних і цивільних процесів, осіб з фізичними вадами, хворих та ін.

Міжнародно-правовий антропоцентризм не слід ототожнювати з крайніми формами індивідуалістичного анархізму, соціального атомізму й егоїзму. Ця методологія не заперечує існування інших (крім фізичної особи) суб'єктів міжнародного права. Навпаки, міжнародно-правовий антропоцентризм передбачає обов'язкове за-

стосування принципу додатковості при вивченні питань міжнародної правосуб'єктності. Абсолютизація антропоцентризму може призвести до невизнання правосуб'єктності держав та/або організацій (установ), а також поновити різноманітні теорії правової фікції (нереальності) юридичних і суверенних осіб, що мали місце в історії міжнародно-правових учень [6, с. 75]. У той же час міжнародно-правовий антропоцентризм є основним методологічним знаряддям подолання антропологічного нігілізму в сучасній пострадянській науці міжнародного права. Визнання людини базовим, генетичним першоджерелом правосуб'єктності для всіх інших суб'єктів права є аксіомою загальної правової персонології. Будь-яка теорія, концепція або гіпотеза, яка заперечує правосуб'єктність людини, не може розглядатися як така, що відповідає сучасному рівню юридичних знань. Інша справа, що традиційне нормоцентристське правознавство не надавало можливості виробити адекватне методологічне забезпечення для вирішення персонологічних проблем. Це актуалізує потребу якомога скорішого впровадження персонологічної методології з урахуванням надбань світової філософської, богословської й соціогуманітарної думки.

Наступний напрямок досліджень – міжнародно-правова корпоратологія, яка займається вивченням міжнародно-правової особистості різноманітних організованих колективів, що мають форму юридичної особи. Основним методом тут виступає міжнародно-правовий корпоратоцентризм. З урахуванням того, що учасниками міжнародно-правових відносин виступають не тільки міжнародні, а й національні юридичні особи, це потребує вдосконалення відповідної корпоратоцентристської методології. У науці міжнародного права традиційно вивчаються міжнародні міжурядові організації в рамках права міжнародних організацій, у той час як правова природа неурядових організацій уже викликає дискусію. Ще більшої невизначеності додають територіальні субнаціональні одиниці (суб'єкти федерацій, автономії, регіони та інші адміністративно-територіальні одиниці) [Див.: 12, с. 63-69; 22, с. 90-124]. Саме міжнародно-правова корпоратологія й має дати відповіді щодо проблеми правової природи цих нетрадиційних суб'єктів міжнародного права.

Водночас слід пам'ятати, що крайнощі корпоратоцентризму викликають на практиці поглинання людини корпоративними утвореннями, а держава нівелюється до рівня юридичної особи.

При цьому державні інтереси підпорядковуються інтересам окремих колективів (церкви, партії, комерційних структур, військової хунти, кланів та ін.). У той же час, послідовне застосування корпоратоцентризму дозволяє уникнути поглинання юридичних осіб державою або окремими фізичними особами. Тільки у взаємопов'язаному застосуванні з іншими персонологічними методами корпоратоцентризму має змогу розкрити свій творчий потенціал.

Дослідженням правової особистості суверенних (владних, політико-територіальних) одиниць у рамках міжнародно-правової кротології також потребує спеціальної кротоцентристської методології. На сьогодні основним кротологічним суб'єктом міжнародного права виступає держава. Але це не означає можливості набуття статусу суверенної правової особи іншими політіями (наприклад, протодержавами). Класична наука міжнародного права традиційно виходила з позицій державоцентризму, що на практиці призводило до крайніх форм етатизму з юридичним поглинанням державами фізичних і юридичних осіб. Для подолання цих наслідків, зокрема, у пострадянській науці міжнародного права треба чітко визначити межі й порядок за-

стосування кратоцентристської методології в поєднанні з іншими персонологічними методами.

Таким чином, принцип додатковості виявляє себе на рівні як міжнародно-правової персонології, так і загальної теорії міжнародного права, де об'єднує в цілісну систему персонологічну, нормологічну й комунікатологічну методології. При розробці загальної правової методології в таку систему

об'єднуються вже всі відомі методи міжнародно-правової й національно-правової науки.

Інший рівень розвитку персонологічної методології й загальнонаукового принципу додатковості виходить за рамки суто правової науки і пов'язаний з питанням системності всього персонологічного знання у філософському, богословському й соціогуманітарному вимірах.

Список літератури: 1. Вевюрко И.С. Апостол Павел: начала христианской антропологии: Дис. ... канд. филос. наук: 09.00.13 / МГУ. – М., 2007. – 149 с. 2. Гетьман І.В. Концепція правового спілкування: зміст, витоки, перспективи. – Х.: Право, 2007. – 240 с. 3. Джакелі Л.Т. Правосуб'єктність в теорії і практиці сучасного міжнародного публічного права: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / РУДН. – М., 2002. – 166 с. 4. Каширкина А.А. Тенденції розвитку міжнародної правосуб'єктності: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / МГЮА. – М., 2004. – 212 с. 5. Керимов Д.А. Методологія права (предмет, функції, проблеми філософії права). – М.: Аванта+, 2000. – 560 с. 6. Кожеуров Я.С. Проблеми міжнародної правосуб'єктності: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / МГЮА. – М., 2001. – 207 с. 7. Лакруа Ж. Избранное: Персонализм / Пер. с фр. – М.: РОССПЭН, 2004. – 608 с. 8. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век. – М.: Спарк, 2000. – 279 с. 9. Магомедбеков М.З. Личность, общество и политика в концепции "персонологического солидаризма" С.А. Левицкого (1908-1983): Автореф. дис. ... канд. полит. наук: 23.00.01 / МГУ. – М., 2008. – 26 с. 10. Марков Б.В. Философская антропология: очерки истории и теории. – СПб.: Лань, 1997. – 384 с. 11. Мунье Э. Манифест персонализма / Пер. с фр. – М.: Республика, 1999. – 560 с. 12. Надирадзе Н.А. Федеративное устройство государств: международная правосуб'єктность субъектов федерации: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / РУДН. – М., 2000. – 176 с. 13. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. – СПб.: Лань, 2000. – 608 с. 14. Пишун С.В. Православная персонология и духовно-академическая философия XIX века. – М.: Прометей, 1996. – 431 с. 15. Поляков А.В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход: курс лекций. – 2-е изд. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – 845 с. 16. Семке В.Я. Основы персонологии. – М.: Акад. проект, 2001. – 476 с. 17. Сердюк О.В. Соціологічний підхід у сучасному правознавстві: пізнання соціальності права. – Х.: Яшма, 2007. – 320 с. 18. Степин В.С. Теоретическое знание. – М.: Прогресс, 2000. – 744 с. 19. Тарасов О.В. Міжнародно-правова персонологія в контексті загальної правової персонології // Пробл. законности. – 2009. – Вип. 101. – С.202-208. 20. Чурсанов С.А. Православный персонализм XX века как методологическая основа богословия и гуманитарных исследований в философии культуры: Дис. ... канд. филос. наук: 09.00.13 / МГУ. – М., 2007. – 320 с. 21. Школьникова М.А. Персоналистическое направление в современной немецкой философии: Дис. ... филос. юрид. наук: 09.00.03 / СПб. гос. ун-т. – СПб., 2005. – 207 с. 22. Хадидуллин Э.Р. Регионы в системе многоуровневого управления Евросоюзом (правовой аспект): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / ГОУ ВПО Казан. гос. ун-т. – Казань, 2007. – 173 с. 23. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности / Пер. с англ. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 607 с. 24. Grant Th.D. Partition of Failed States: Impediments and Impulses // Indiana Journal of Global Legal Studies. – 2004. – Vol.11. – P.51-82. 25. Slaughter A.-M., Ratner S.R. Symposium on Method in International Law // American Journal of International Law. – 1999. – Vol. 93. – No 2. – P. 291 - 302.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ПЕРСОНОЦЕНТРИЗМ КАК МЕТОД МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ПЕРСОНОЛОГИИ Тарасов О.В.

Статья посвящена обоснованию персонцентризма как нового метода международно-правовой науки. Показано, что в рамках международно-правовой персонологии персонцентризм является основным методом, проявляющим себя в виде международно-правового антропоцентризма, корпоратоцентризма и кратоцентризма. В соответствии с принципом дополнителности, все три метода составляют единую методологическую систему.

Ключевые слова: международно-правовая персонология, персонцентризм, антропоцентризм, корпоратоцентризм, кратоцентризм, принцип дополнителности в праве.

PERSONAL CENTRISM AS A METHOD OF INTERNATIONAL LAW PERSONOLOGY Tarasov O.V.

The article is devoted to argumentation of the existence of the "personal centrism" as a new method of International Law science. It is demonstrated that "personal centrism" is the principal method in the framework of International Law personology. This method manifests itself as International Law anthropocentrism, corporate centrism and kratocentrism. According to the principle of complementarity all these three methods create the united general system of methodology.

Key words: International Law personology, "personal centrism", anthropocentrism, corporate centrism, kratocentrism, the principle of complementarity in Law.

Надійшла до редакції 14.04.2010 р.

УДК 341.645.5

**В.П. Кононенко, канд. юрид. наук, адвокат,
м. Харків**

ВПЛИВ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сучасна Україна націлена на поступову економічну інтеграцію і глибокий політичний діалог з Європейським Союзом, а також на входження в європейський правовий простір. Цьому сприяє схвалена у червні 2004 р. Європейська політика сусідства, спрямована на тісну співпрацю між розширеним Євросоюзом (далі – ЄС) і країнами-сусідами, в тому числі й з Україною.

Вивчати європейський законодавчий досвід і європейську правову доктрину неможливо без аналізу такого феномену, як європейське право. Його виникненню передували певні історичні події на європейському просторі, що став ареною другої світової війни, після якої в цьому регіоні розпочинається новий етап політично-правового розвитку. Подолати тяжкі на-